

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אופן העמידה בתפילה וההכנות

תפילה מתוך כובד ראש ובכוונה

(ל' ב') **משנה:** אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש (הכנעה). חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים¹.

(ל"א א') **תנו רבנן:** אין עומדין להתפלל לא מתוך דין, ולא מתוך דבר הלכה, אלא מתוך הלכה פסוקה (שאינה צריכה עיון, שלא יהא מהרהר בה בתפילתו).

(ומבאר) והיכי דמי הלכה פסוקה? כי הא דאמר רבי זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל, יושבות עליה שבעה נקיים.

תנו רבנן: אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה².

(המשך הברייתא:) וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה³, שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים.

תנא: אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו.

1. ביאר רבנו יונה שאין פירושו שהיו שוהים כדי לפנות ליבם מטרדת המחשבות, כדי לכוין באמירת התפילה, שא"כ היה לו לומר כדי שיכוונו ליבן לתפילתם! אלא פירושו שהיו שוהים כדי שיכוונו **שיהיה לבם שלם בעבודת המקום, ויבטלו מלבם תענוגי העולם הזה, והנאותיהם.** כי כשיטהרו לבם מהבלי העולם הזה, ותהיה כוונתם ברוממות השם, תהיה תפילתם רצויה ומקובלת לפני המקום.

2. כגון דברי תנחומים של תורה, כגון סמוך לגאולת מצרים, או סמוך לתהילה לדוד שהוא של שבח ותנחומים, כגון רצון יראיו יעשה, שומר ה' את כל אוהביו. וכגון מקראות הסדורות בתפילת ערבית, כי לא יטוש ה' עמו, וכיוצא בהם. רש"י.

3. ע"פ הגהת הגר"א. ובגירסתנו (דפוס וילנא) כתוב: אלא מתוך דבר הלכה. וראה רבנו יונה. ור' דק"ס.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תנו רבנן: המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים.

תניא: א"ר יהודה: כך היה מנהגו של ר"ע, כשהיה מתפלל עם הצבור, היה מקצר ועולה מפני טורח צבור (שלא להכביד עליהם). וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו, ומוצאו בזוית אחרת. וכל כך למה, מפני כריעות והשתחויות. גרסינן להלן בפרקין (ל"ב ב'):

תניא: המתפלל צריך שישהא שעה אחת קודם תפילתו, ושעה אחת אחר תפילתו.

שיטות הראשונים

אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה: כתבו תוספות, רא"ש ומרדכי, שלכך נהגו לומר פסוקי דזמרה ואשרי קודם תפילה, כדי לעמוד בתפילה מתוך דבר שמחה של מצוה שעוסק בדברי תורה. וכן פסק השו"ע⁴.

עמידה לתפילה מתוך עסק בצרכי ציבור: כתוב בירושלמי, רב ירמיה אמר: לא יעמוד אדם ויתפלל אלא מתוך דין של הלכה. רבי ירמיה אמר: העוסק בצרכי ציבור כעוסק בדברי תורה⁵. **הרא"ש** פירשו לענין לעמוד מתוכו להתפלל, שגם זו שמחה הוא לו שעוסק בצרכי ציבור. ומדברי **רמב"ם** ו**סמ"ג** נראה שפירשוהו לענין שאם הגיע זמן תפילה, אין צריך להפסיק ולהתפלל, כדין מי שתורתו אומנותו. ושו"ע⁶ סתם **כרא"ש**, ובשם יש מפרשים **כרמב"ם**.

נישוק בניו בבית הכנסת: כתב בספר **חסידיים**, וכן הובא בשם **האגודה** בשם **הכל בו** שלא ינשק בניו בבית הכנסת, להודיע שאין אהבה וחיבה כאהבת הקב"ה. וכן פסק **הרמ"א**⁷.

4. או"ח צג,ב. מקורות - תוספות (ד"ה רבנן). רא"ש (סי' ב). מרדכי (סי' ק).

5. וראה שם דוגמאות נוספות.

6. או"ח צג,ד. מקורות - ירושלמי (ברכות פ"ה ה"א). רא"ש (סי' ב). רמב"ם (הל' תפילה ו,ח). סמ"ג (עשין יט).

7. או"ח צח,א. וראה ביאור הגר"א (ס"ק ז) שלמד כן מדברי הזוה"ק, עיי"ש. מקורות - ספר חסידיים (סי' רנה). אגודה (הו"ד בשו"ת בנימין זאב, סי' קסג. ולא זכיתי למוצאו באגודה שלפנינו).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן צג)

א. יִשְׁהָה שְׁעָה אַחַת קֹדֶם שְׂיָקוּם לְהִתְפַּלֵּל, כְּדִי שְׂיִכְוֹן לְבֹו לְמָקוֹם; וְשְׁעָה אַחַת אַחֲרֵי הִתְפַּלְּהָ, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה נִרְאִית עָלָיו כְּמִשְׁאוּי שְׂמֻמָּהָר לְצֹאת מִמֶּנָּה.
 ב. לֹא יַעֲמֵד לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא בְּאִימָה וְהִכָּנְעָה, לֹא מִתּוֹךְ שְׁחוֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ וּדְבָרִים בְּטָלִים וְלֹא מִתּוֹךְ כַּעַס, אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂמֻחָה כְּגוֹן: דְּבָרֵי תִּנְחוּמִין שֶׁל תּוֹרָה סְמוּךְ לְגֹאֲלַת מִצְרַיִם אוֹ סְמוּךְ לְתִהְיֶה לְדוֹד שְׂכֵתוֹב בּוֹ: רָצוֹן יִרְאִיו יַעֲשֶׂה, שׁוֹמֵר ה' אֶת כָּל אֲהָבָיו (תְּהִלִּים קמ"ה י"ט כ.).

ג. אֵין עוֹמְדִים לְהִתְפַּלֵּל מִתּוֹךְ דִּין, וְלֹא מִתּוֹךְ הִלְכָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְבֹו טְרוֹד בָּהּ, אֶלָּא מִתּוֹךְ הִלְכָה פְּסוּקָה. **הגה:** וְהִינוּ נִמְי כְּמוֹ מִתּוֹךְ שְׂמֻחָה, כִּי פְקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשַׁמְחֵי לֵב (תְּהִלִּים י"ט, ט) (טור).

ד. הָעוֹסֵק בְּצָרְכֵי צָבוֹר כְּעוֹסֵק בְּתוֹרָה דְּמִי, פְּרוּשׁ: לְעֵנִין לַעֲמֹד מִתּוֹכוֹ לְהִתְפַּלֵּל, שְׂגֵם זֶה שְׂמֻחָה הִיא לוֹ שְׁעוֹסֵק בְּצָרְכֵי צָבוֹר. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים דְּהִינוּ לְעֵנִין דְּאִינוּ צָרִיךְ לִפְסֵק לְהִתְפַּלֵּל.
 (או"ח, הלכות תפילה, סימן צח)

א. הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שְׂיִכְוֹן בְּלְבֹו פְּרוּשׁ הַמְּלוֹת שְׂמוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו; וַיַּחֲשֹׁב כְּאִלּוֹ שְׂכִינָה כְּנִגְדּוֹ; וַיִּסֵּר כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת הַטּוֹרְדוֹת אוֹתוֹ עַד שֶׁתִּשְׁאַר מַחֲשַׁבְתּוֹ וְכוֹנֶנְתּוֹ זָכָה בְּתַפְלָתוֹ; וַיַּחֲשֹׁב כְּאִלּוֹ הִיָּה מְדַבֵּר לִפְנֵי מֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם הִיָּה מְסִידֵר דְּבָרָיו וּמְכוֹן בָּהֶם יָפָה לְבַל יִכָּשֶׁל, קַל וְחֹמֶר לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּב"ה שֶׁהוּא חוֹקֵר כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת.

וְכִי הָיוּ עוֹשִׂים חֲסִידִים וְאֲנָשִׁי מַעֲשֶׂה, שֶׁהָיוּ מִתְבַּדְּדִים וּמְכוֹנִין בְּתַפְלָתָם עַד שֶׁהָיוּ מַגִּיעִים לְהִתְפַּשְׁטוֹת הַגִּשְׁמִיּוֹת וּלְהִתְגַּבְּרוֹת כַּח הַשִּׁכְלִי, עַד שֶׁהָיוּ מַגִּיעִים קְרוֹב לְמַעֲלַת הַנְּבוּאָה.

וְאִם תִּבְּא לוֹ מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה, יִשְׁתַּק עַד שֶׁתִּתְבַּטֵּל הַמַּחֲשָׁבָה. וְצָרִיךְ שְׂיַחֲשֹׁב בְּדְבָרִים הַמְּכַנִּיעִים הַלֵּב וּמְכוֹנִים אוֹתוֹ לְאָבִיו שְׂבִשְׂמִים, וְלֹא יַחֲשֹׁב בְּדְבָרִים שִׁישׁ בָּהֶם קִלּוֹת רֹאשׁ.

הגה: וַיַּחֲשֹׁב קֹדֶם הַתְּפִלָּה בְּרוּמָמוֹת הָאֵל יִתְעַלֶּה וּבְשִׁפְלוֹת הָאָדָם, וַיִּסֵּר כָּל תַּעֲנוּגֵי הָאָדָם מִלְּבֹו (הר"י רִישׁ פָּרָק אֵין עוֹמְדִין). וְאִסּוּר לְאָדָם לְנַשֵּׁק בְּנִיו הַקְּטָנִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּדִי לִקְבַּע בְּלְבֹו שְׂאִין אֲהָבָה כְּאֲהַבַת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא (בְּנִימִין זָאב ס' קס"ג וְאֶגְדָּה פ' כִּיצַד מְבָרְכִין).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הלכות תפילה הנלמדות מקראי דחנה

(ל' ב') רב יהודה הוה מציין נפשיה (מקשט עצמו בבגדיו), והדר מצלי.⁸

(ל"א א') אמר רב המנונא: כמה הלכתא גְּבַרְתָּא⁹ איכא למשמע מהני קראי דחנה¹⁰:

"וְחָנָה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לְבָהּ", מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו.

"רַק שְׁפָתֶיהָ נָעוֹת", מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו.

"וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע", מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.

"וְיַחֲשֹׁבָה עָלֵי לְשֹׁכְרָה", מכאן ששיכור אסור להתפלל.

"וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עַד מָתִי תִשְׁתַּכְּרִין" וגו', אמר רבי אלעזר: מכאן לרואה בחברו דבר שאינו הגון, צריך להוכיחו.

(ל"א ב') "וַיֵּין וְשָׁכַר לֹא שְׁתִּיתִי", אמר רבי אלעזר: מכאן לנחשד בדבר שאין בו, שצריך להודיעו.

"וַיַּעַן עָלֵי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם", אמר רבי אלעזר: מכאן לחושד את חברו בדבר שאין בו, שצריך לפייסו. ולא עוד אלא שצריך לברכו, שנאמר: "וְאֵלֶּיּוֹ יִשְׂרָאֵל יָתֵן אֶת שְׁלֹתָךְ".

גרסינן במסכת סוטה (פרק אלו נאמרין, ל"ב ב'):

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מפני מה תיקנו תפלה בלחש? שלא לבייש את עוברי עבירה (המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם).

8. מימרא דרבי חייא בר אבא: לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות, מובאת להלן, ל"ד ב', בסוף הפרק. וכן מימרא משמיה דרב, אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה, אם בא לומר אחר תפלתו, אפילו כסדר של יום הכפורים, אומר, מובאת להלן, ל"ד א', 'מקום בקשת צרכים'.

9. הלכות גדולות. ראה דק"ס.

10. שמואל א', א, יג-יז.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

שלא ישמיע קולו בתפילתו: כתב הרשב"א, מסתברא שלא ישמיע לאחרים כלומר שלא יאמר בקול רם¹¹; אבל להשמיע לאזנו רשאי, ומצוה לכתחלה, כדאמרין בירושלמי¹². וכן איתא בזוהר¹³. אלא שבתוספתא מבואר להיפך. והשו"ע¹⁴ פסק כרשב"א.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן קא)

ב. ולא יתפלל בלבו לבד, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו; ואם אינו יכול לכוון בלחש, מתר להגביה קולו; והני מלי בינו לבין עצמו, אבל בצבור, אסור, דאיתי למטרד צבורא.

הגה: ואם משמיע קולו בביתו כשמתפלל, כדי שילמדו ממנו בני ביתו, מתר (טור).

(או"ח, הלכות תפילה, סימן צט)

א. שתה יין כדי רביעית, אל יתפלל עד שיסיר יינו; ואם שתה יותר, אם הוא יכול לדבר לפני המלה, אם התפלל תפלתו תפלה, ואם אינו יכול לדבר לפני המלה, אם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו מעליו; ואפלו אם עבר זמן התפלה, משלים אותה בתפלה שאחריה, כדן שוגג.
הגה: ודין קריאת שמע כדן תפלה, אבל שאר ברכות יכול לברך אף על פי שהוא שכור, (מרדכי ריש פרק הדר הגה' מימוני פרק ד' מהלכות תפלה).

11. וכדתניא בפרק מי שמתו (כ"ד ב') כל המשמיע קולו בתפילתו, הרי זה מקטני אמנה.

12. תניא: נתפלל ולא השמיע לאזנו יצא. למי נצרכה? לרבי יוסי. היידן רבי יוסי (פירוש איזה ר' יוסי הוא)? ר' יוסי הדא (כלומר ה' ר' יוסי הוא), דתנינן (ט"ו א'): הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, רבי יוסי אומר: לא יצא, דאלמא בדיעבד הוא דיצא, הא לכתחלה צריך להשמיע לאזנו כקריאת שמע. רשב"א.

13. הביאו הב"י, וזה לשון הזוהר: ... ואקרון אודנין, בגין דאינון צייתין, כל אינון דמצלאן צלותהון בלחישו, ברעותא דלבא, דלא אשתמע ההוא צלותא לאחרא. האי צלותא סלקא, וצייתין לה כל אינון דאקרון מארי דאודנין. ואי ההיא צלותא אשתמע לאודנין דבר נש, לית מאן דציית לה לעילא, ולא צייתין לה אחרנין, בר מאן דשמע בקדמיתא, בגין כך בעי לאסתמרא דלא ישמעון לההיא צלותא בני נשא. ותו, דמלה דצלותא אתאחדא בעלמא עלאה, ומלה דעלמא עלאה, לא אצטריך למשמע... מבואר כירושלמי. וכן כתב בביאור הגר"א (קא, ס"ק ד) שהזוהר דלא כתוספתא. והב"י כתב שהזוהר מסכים לדברי התוספתא. וצ"ע.

14. או"ח קא,ב. מקורות - ירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד). תוספתא (ג,ט). זוהר (פר' ויקהל, עמ' רב א). רשב"א (ל"א א', ד"ה וקולה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

איסור לישיב בד' אמות של תפילה

(ל"א ב') "אֲנִי הָאִשָּׁה הַנֶּצֶבֶת עִמָּכָה בָּזָה (לְהִתְפַּלֵּל אֶל ה')", אמר רבי יהושע בן לוי:
מכאן שאסור לישיב בתוך ארבע אמות של תפילה ("הַנֶּצֶבֶת עִמָּכָה", משמע אף הוא
עמה בעמידה).¹⁵

שיטות הראשונים

גדרי ד' אמות שאסור לישיב בצד המתפלל: כתבו תוספות, רא"ש, ומרדכי, שאסור לישיב
בד' אמות של תפילה, בין מלפניו בין מלאחריו ובין מהצדדים¹⁶. ובספר אהל מועד כתב,
ודוקא מן הצד, אבל כנגדו, אפילו כמלא עיניו אסור, ואפילו עוסק בק"ש¹⁷. והשו"ע¹⁸ כתב
שאסור לפניו ובצדדיו (והרמ"א הוסיף גם אחריו). ובשם יש מי שאומר, כתב כאוהל מועד.

ישיבה בצד המתפלל כשעוסק בתפילה ותורה: כתבו תוספות, רא"ש, והמרדכי, בשם
הגאונים, שאם היה עוסק בתפילה וברכות¹⁹, מותר לישיב בד' אמות של המתפלל. וסמ"ג,
רשב"א וריטב"א כתבו בשמם, שאף אם הוא קורא שום דבר תורה, אין בכך כלום. ושכן
אמרו בירושלמי²⁰. והשו"ע²¹ סתם כדעה ראשונה, והוסיף שיש מי שמתיר בעוסק בתורה.

15. ראה לעיל, כ"ז א', בהרחבה רבה, בעניין מעבר כנגד המתפללים ובצידיהם.

16. וביאר הרא"ש, "עמכה בז"ה" בגימטריא תריסר, היינו ד"א לכל רוח.

17. וכתב דרכי משה (הו"ד בביאור הגר"א) דבזה מתיישב טפי הדרשה של עמכה בז"ה גימטריא תריסר, וקשה, א"כ היה צריך להיות ט"ז אמות! ולשיטה זו שפיר דמי, דלפנים לא קחשיב, דאסור אפילו כמלוא עיניו.

18. או"ח קבא. ה"ט"ז (ס"ק ב) כתב שדעת המחבר להתיר לשבת מאחרי המתפלל, ולכן העתיק לשון הטור שלא ציין שלאחריו אסור. דכיון שהלימוד הוא מתיבת "בזה", גימטריא י"ב, מוכח דלאחריו מותר. ובביאור היש מי שאומר, שכנגדו אפילו מלוא עיניו אסור, ביאר דרכי משה (ס"ק א, והביאו בביאור הגר"א, ס"ק ד), שבזה מתורץ מה שכתב הרא"ש שהלימוד מ"בזה" גימטריא י"ב, דלפנים לא קחשיב. מקורות - תוספות (ד"ה מלאן). רא"ש (סי' ח). מרדכי (סי' קה). אהל מועד (תפילה דרך ג נתיב ז).

19. כתב ב"י ודאי כל שעוסק בדברי שיר ושבח וברכות הנאמרים לפני התפילה או לאחריה כעוסק בק"ש וברכותיה דמי וכן כתוב בהגהות מיימוניות בשם הגאונים דאם הוא עוסק בתפילה או בק"ש או בשאר דברי שיר ושבח מותר ואין צריך להרחיק כלום וכן פסקו כל רבותינו ע"כ. וכן כתוב בתרומת הדשן (סי' ג). ואפשר שאפילו אם עוסק בפרק איזהו מקומן שנהגו לקרות שחרית חשוב כעוסק בתפילה, שכיון שנהגו לאומרו קודם תפילה, מענייני תפילה הוא חשוב. וכן נראה מדברי רבינו יונה.

20. ובירושלמי שלפנינו ליתא. והטור כתב (קבא) כדעת הרא"ש שמשמע מדברי הגאונים שאם עוסק בתורה אסור,

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אדם חלוש היושב בצד המתפלל: כתוב בארחות חיים, בשם הרב בעל התמיד שאם היושב בצד המתפלל חלוש ואינו יכול לעמוד כל כך עד שיגמור האחר תפילתו נראה שמותר לו לישב. וכתב שדבריו דברי תימה וצריך עיון²². והשו"ע²³ סתם שיש מי שמתיר.

היה יושב, ונעמד מתפלל בצדו: כתב הטור בשם הרא"ש שבכי האי גוונא אין צריך לקום, שהרי זה בא בגבולו. וכן פסק השו"ע²⁴. והוסיף הרמ"א שמכל מקום מידת חסידות לקום.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן קב)

א. אסור לישוב בתוך ד' אמות של מתפלל; בין מלפניו בין מן הצדדין (בין מלאחריו) (תוס' ומרדכי ואשרי פ' אין עומדין) וצריך להרחיק ד' אמות; ואם עוסק בדברים שהם מתקוני התפלות, ואפלו בפרק איזהו מקומן, אינו צריך להרחיק; ויש מתיר בעוסק בתורה, אף על פי שאינו מתקוני התפלות; ויש מי שאומר דהני מלי מן הצד, אבל כנגדו אפלו כמלא עיניו אסור, אפלו עוסק בקריאת שמע.

ב. יש מי שאומר שאם היושב בצד המתפלל חלוש, מתיר.

ג. אם היושב יושב כבר, ועמד זה בצדו, אינו צריך לקום, שהרי זה בא בגבולו (מכל מקום מידת חסידות הוא לקום אפלו בכהאי גוונא) (בית יוסף בשם מהרי"א).

דאכתי נראה כאילו חברו מקבל עליו עול מלכות שמים, והוא אינו מקבל. וכתב הט"ז, שהמתירים סוברים שהאיסור הוא משום קדושת המקום כשמתפלל, שצריך לכבדו בעמידה, וכשעוסק בתפילה ודברי תורה, אפילו יושב הוי עליו קדושה, ואין צריך לעמוד (והפנה לדבריו בביאור הגר"א).

21. או"ח קבא. וכתב המשנ"ב (ס"ק ב) בשם חיי אדם, שאם מפסיק בינו למתפלל דבר קבוע גבוה י' ורחב ד', מותר לישוב בצד השני, דהא מפסיק רשות. אבל לעבור, אפשר שאם אינו גבוה (באופן שמסתיר אותו), אסור. עיי"ש. מקורות - תוספות (ד"ה מכאן). רא"ש (ס"ח). מרדכי (ס"ה קה). הגהות מיימוניות (הל' תפילה פ"ה, אות ל). סמ"ג (עשין יט). הגהות רבינו פרץ (אות קכ). רבינו יונה (כג א ברי"ה, ד"ה אני). רבינו ירוחם (נתיב ג ח"ז).

22. וכתב ב"י: ולי נראה דאין כאן תימה דחולשתו מוכחת עליו שמפני כך יושב.

23. או"ח קבב. וכן משמע מביאור הגר"א (ס"ק ה) שהסכים לדין השו"ע. מקורות - ארחות חיים (תפילה ס"א נא).

24. או"ח קבג. וכתב הט"ז (ס"ק ה, הו"ד בביאור הגר"א) דמכל מקום השני עושה איסור במה שמתפלל בצדו. וכתב המשנ"ב (ס"ק יג) ודוקא בביתו; אבל במנין קבוע וכל שכן בבהכ"נ צריך לקום, דהוא מקום מיוחד לכל בני אדם. אך בעוסק בתורה, לא יחמיר בזה. וכל שכן רב שיושב עם תלמידים ולומדים ובאו עשרה המתפללים, אין צריך לעמוד, ואפילו מידת חסידות ליכא. מקורות - רא"ש (הו"ד בטור, ואינו בכתבי הרא"ש).